УДК 821. 111.09 „715"

ЄЛИЗАВЕТИНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК ТОМАС НЕШ: БІЛЯ ВИТОКІВ САТИРИЧНОГО КРЕДО

Федоряка Л.Д., викладач

Криворізький державний педагогічний університет

У статті з'ясовуються фактори формування сатиричного кредо єлизаветинського літератора Т.Неша. Автор статті доходить висновку про те, що факти й події приватного життя письменника впливали на специфіку його творчості. Доведено, що детермінантами сатиричного світобачення письменника були певні характерологічні особливості, його інтелектуальні здібності та морально-естетичні норми.

Ключові слова: риси характеру, сатира, памфлет.

Федоряка Л.Д. ЕЛИЗАВЕТИНСКИЙ ПИСАТЕЛЬ ТОМАС НЭШ: У ИСТОКОВ САТИРИЧЕСКОГО КРЕДО / Криворожский государственный педагогический университет, Украина

В данной статье рассматриваются факторы формирования сатирического кредо елизаветинского литератора Томаса Неша. Автор статьи приходит к выводу о том, что причинами, обуславливающими появление сатирического мышления писателя, были его характерологические особенности, его интеллектуальный потенциал и морально-эстетические нормы.

Ключевые слова: черты характера, сатира, памфлет.

Fedoryaka L.D. ELIZABETHAN WRITER THOMAS NASH: ABOUT THE FORMATION OF SATIRICAL CREDO / Kryvyy Rih State Pedagogical University, Ukraine

The given article suggests factors of creating of satirical credo of the Elizabethan writer Thomas Nash. The author comes to conclusion, that factors, provoked creation of his satirical observation, were based upon his own features of character, intellectual capacities, moral and aesthetic norms.

Key words: features of character, satire, pamphlet.

Друга половина XX ст. позначилася підсиленим науковим інтересом до англійської літератури пізнього Ренесансу. Особлива увага вчених-англістів була прикута до питань своєрідної "реабілітації" окремих літературних персоналій, які впродовж довгого часу вважалися або письменниками "другого ряду", або ж були відомі лише як "молодші сучасники Шекспіра". Внаслідок довготривалої й копіткої роботи дослідників у цьому напрямку широкому науковому загалу стали відомі імена таких самобутніх літераторів, як Т.Лодж [1], Р.Грін [2], Дж.Гасконь [3], Н.Бретон [4], Т.Неш.

Подолання упередженого ставлення світової наукової спільноти до останнього з перелічених імен -Томаса Неша - дало змогу вивільнити це ім'я з-під потужної влади довготривалого стереотипу. Справа в тім, що чи не найперша асоціація, яка впродовж декількох століть супроводжувала прізвище Т.Неша, була незмінно пов'язана з його романом "Нещасливий мандрівник". Таке положення зіграло з письменником злий жарт. З одного боку, ім'я Неша символізувало автора першого англійського пікарескного роману, і внаслідок цього за Нешем на чотири сторіччя (з XVIст. по XXст.) міцно закріпився імідж романіста. Закономірно, що романові, який відтоді залишається своєрідною візитною карткою Т.Неша, присвячена чимала кількість вітчизняних та зарубіжних дослідницьких розвідок [5]. З іншого боку, цей твір привернув до себе майже всю увагу фахівців, і трапилося так, що на ньому, власне, й закінчується вивчення творчої спадщини Т.Неша. Щоправда, памфлетистиці літератора, яка є, до речі, основним жанровим напрямком у його вторчості, присвячено також декілька фундаментальних

монографій зарубіжних учених [6], а панорамний огляд всієї творчої спадщини Т.Неша здійснений англійським дослідником Дж.Б.Гіббардом [7]. Втім, у вітчизняній науці комплексного та ґрунтовного дослідження творчого спадку Т.Неша (а його складають більше, ніж десять різножанрових творів) досі не зроблено.

Тож, необхідною літературознавчою потребою є здійснення ретельного дослідження творчої спадщини єлизаветинського літератора Томаса Неша, яке передбачає пошук відповідей на питання, одні з яких із плином часу вже встигли перетворилися на проблеми й ризикують залишитися невирішеними, а інші ще мають шанс на отримання відповідей. Одне з них - питання про можливі витоки сатирико-скептичного сприйняття дійсності. Відповіді на поставлені питання значною мірою зможуть дати результати цілісної репрезентації його літературної особистості, а також пролити світло на деякі темні плями в його біографії та зясувати специфіку реалфзації викривальних намірів автора у його різноманітний творчості.

Зважаючи на вищесказане, можна визначити мету даної статті. Нею є спроба визначення імовірних причин появи сатиричного пафосу, яким просякнуті всі його твори. Серед завдань, які слугують вирішення цієї мети, можуть бути названі презентація деяких біографічних фактів, панорамний розляд деяких творів Т.Неша.

Майбутній письменник Томас Неш, другий син провінційного пастора Вільяма Неша, народився в листопаді 1567 р. у східноанглійському містечку Лоувестофті в 1573 р.. Коли Томасові було шість років, вони переїхали до Вест-Гарлінгу, що знаходився в семи милях на схід від Лоувестофта. Дані про шкільне навчання Т. Неша повністю відсутні. Невідомо, чи відвідував він школу взагалі, чи його навчав батько вдома, однак достатньо інформації про його початкову освіту немає. Достеменно відомо, що 13 жовтня 1582 р. його прийняли до коледжу Святого Джона в Кембриджі на засадах безплатного навчання. У 1586р. літератор отримав ступінь бакалавра в коледжі, й у 1588 р. закінчив освіту в університеті, не здобувши, невідомо з яких причин, ступеня магістра - імовірно, через смерть батька в 1587 р., яка спричинила певні фінансові проблеми.

Близько семи років дорослого життя Т.Неш провів у Кембриджі, духовно-інтелектуальна атмосфера якого стала справжньою школою життя для письменника-початківця. Закономірно, що факти й подробиці, панегіричні відгуки на адресу своєї альма-матер містяться ледве не в кожному творі Т.Неша., зокрема, у "Передмові" до "Менафону" Р.Гріна" (1589) та у творі "Пісна їжа" (1599).

Навчання в Кембриджі сформувало не лише релігійно-політичні погляди молодого літератора Т.Неша, а й інші життєві постулати та визначило магістральні напрямки його подальшої творчості. Приміром, у коледжі Неш уперше відчув прихильність до театру і досить часто приймав участь у студентських спектаклях, які були популярні в університеті загалом і в коледжі Святого Джона зокрема. Вірогідно, в цій складовій студентського життя слід шукати коріння достеменної зацікавленості театром, яка згодом, уже в Лондоні,

виллється в написання декількох драматичних творів, а також обумовить позицію Неша у тогочасних дискусіях між апологетами та противниками театрального мистецтва. Саме в Кембриджі Неш свідомо став на захист традиційної політики коледжу, і тим самим визначив свою громадянську та релігійну позицію, яка полягала у свідомому наслідуванні протестантських догматів та ревному засудженні пуританської політики. Твердженням цього може бути той факт, що в декількох творах (а це, передусім, памфлет "Мигдаль для папуги", а також фрагменти п'єси "Останнє бажання й заповіт Саммера" та роману "Нещасливий мандрівник") він декларує своє негативне бачення пуританського руху: Можливо, саме ці світоглядні уявлення та суб'єктивні настрої сформували пріоритети його літературної творчості, її проблемно-тематичні домінанти. Наприклад, тема навчання як запоруки суспільного успіху червоною ниткою проходить майже через усі твори Т.Неша. Також під час навчання в Кембриджі Неш уперше прочитав роман Дж.Лілі "Евфуес" (1579), вплив якого в період літературного учнівства Неша то посилювався, то послаблювався, але, безперечно, позначився на стилістиці більшості його творів.

У 1589 р. Т.Неш приїхав із Кембриджа до Лондона, щоб зайнятися професійною письменницькою діяльністю. Йому це вдалося - у столиці він написав дванадцять різножанрових творів за одинадцять років. 1599 р. згадки про Т.Неша припиняються, а 1600 р. чи 1601 р. він помер.

Біографічні відомості неспроможні дати вичерпне уявлення про Т.Неша як про творчу особистість. Гадаємо, слід зупинитися на найважливіших рисах характеру літератора, які дадуть можливість наблизитися до розуміння способу його художнього мислення, певною мірою сприятимуть проясненню причин виникнення яскраво вираженого сатирико-скептичного світовідчуття.

Однією з найвідоміших рис характеру Неша дослідники вважають його пристрасть до дискусій та суперечок. Дж.Б.Стін називає його "великим полемістом" [8, 16], а Е.А.Бейкер, який суголосний із Стіном, із приводу цієї риси говорить так: "Він був самовпевнений, войовничий, забіякуватий, завжди ліз у бійку, хоча й був добродушним, навіть коли зображав блюзнірство своїх опонентів" [9, 154]. Про злостивість Неша, яка вмотивовує появу пристрасті до полеміки та суперечок, говорив і Д.М.Урнов, на думку якого, "...загострене розуміння оточуючого світу зіграло з Нешем злий жарт, бо критична проникливість дуже часто ставала на заваді письменникові". Цей же вчений говорить про те, що пристрасть до полеміки визначила всю подальшу літературну й особисту долю, бо він "...устряв у бій проти процвітаючих вискочок-торговельників, купців, першої буржуазії" [10, 427].

Уся професійна кар'єра Т.Неша - це постійна полеміка й зіткнення індивідуального погляду з загальними настроями, які в жодному випадку не співпадали з його власними. Вроджена злостивість, скептицизм, войовничість, потяг і навіть завзятість до словесної боротьби - всі ці якості повною мірою вплинули й визначили головну спрямованість творчості письменника. Вони викликали появу сатиричної тональності, яка є своєрідною "візитною карткою" літературної творчості цього письменника. У даному контексті неможливо обійти увагою

висновок української дослідниці Л.П.Привалової, яка називає Т.Неша представником "скептично-сатиричного крила в літературі єлизаветинської доби" [11, 18], бо саме внутрішній протест проти існуючої дійсності й палке бажання боротьби, на її думку, зумовили формування відповідного світовідчуття, а з цим і відповідної жанрової палітри, спроможної вмістити особистий протест проти оточуючого (мається на увазі, передусім, памфлет).

У кожному з Нешевих творів відчувається присутність невдоволення й обурення тими явищами, які він обирає об'єктом зображення. Виважена й переконлива позиція Неша в ситуації з пізньоренесансними дискусіями навколо реформи церкви спричинила його участь у Марпрелатівській суперечці, яка полягала в доктринально-процесуальних дискусіях щодо церковної практики між представниками двох реформаційних течій - англіканства і пуританізму. Наслідком участі в полеміці виявився гостросатиричний памфлет Неша "Мигдаль для папуги". Довготривала ворожнеча між Т.Нешем, з одного боку, та тодішнім лондонським фабрикантом Р.Гарві та його братом - літератором Г. Гарві - з іншого викликала написання памфлетів, у яких знайшли художнє відображення основні проблемні питання цієї суперечки. Антигарвіївською спрямованістю об'єднані твори "Дивні новини", "Забирайтесь геть до Саффрона Валдена", а також деякі фрагменти з інших творів (приміром, із "Пірса Безгрошового"). У памфлетистиці Т.Неша відчутний відгомін і інших тогочасних баталій, загальних модних віянь, полеміки з приводу злободенних суспільних проблем. Так, у памфлеті "Пірс Безгрошовий" відчутне презирливе ставлення Неша до тодішніх вискочок, ремісників, купців, які прагнули бодай що вибитися в люди і для цього не гребували ніякими засобами. Негативне ставлення до розповсюдження нісенітниць у царині літератури Неш відобразив у памфлеті "Анатомія абсурду". Сильний сарказм щодо тогочасного захоплення потойбічними й магічними силами виражений у творі "Нічні жахи" і т.д.

Гострий розум як беззаперечна та незмінна константа літературного таланту Т.Неша ніколи не проходив повз увагу дослідників. Однак серед них немає єдності. Т. Неш, як відомо, належав до "university wits", і, як вважає Д.М.Урнов, був найрозумнішим із цієї когорти [10, 427]. Цю думку російського вченого поділяють не всі. Наприклад, Е.А.Бейкер у числі першочергових достоїнств єлизаветинця також називає розум, проте не вважає його надто глибоким. "Розум, - пише англійський дослідник, - це мета його письма, це ерудиція, яку він полюбляв демонструвати, але швидше поверхнево-різностороння, ніж глибока; це розум не в сучасному сенсі, а в сенсі загальної інтелектуальної кмітливості та швидкої роботи, спрямованої на появу правильних думок" [9, 14]. З цим повністю погоджується Дж.Б.Стін, який стверджує, що "Неш мав живий розум, але не завжди глибокий"[8, 13] та англійські дослідники Р.Лемсон і Х.Сміт, для яких інтелектуальні досягнення випускника Кембриджа є "не надто різнобічними, як у Р.Гріна" [12, 615].

Так чи інакше, але кожний літературний взірець Неша засвідчує той факт, що він написаний високоосвіченою та ерудованою людиною, яка використовує текст кожного із своїх творів як вигідну платформу для демонстрації власних знань.

Неабиякі розумові здібності зробили можливою присутність у памфлеті "Пірс Безгрошовий" енциклопедичних відомостей з царини літератури, географії, біології, зоології, музики та інших наук. Високий рівень знань з античної історії та літератури у великому обсязі був презентований у вигляді великої кількості алюзій та деталей у текстовому просторі "Пірса...", п'єсі "Останнє бажання й заповіт Саммера", "Нічних жахах" та ін.

Працелюбність та наполегливість, спостережливість та уважність Т.Неша також досить часто ставали об'єктами обговорення дослідників. Приміром, Е.А.Бейкер наголошував на тому, що, крім освіченості, Неш мав ще й інтерес до самого процесу навчання і творення. На його думку, письменник "...мав пристрасть до письма, що надихала його з ентузіазмом ставитися до об'єкта писання" [9, 154]. Дж.Б.Стін схильний пояснювати високу творчу продуктивність Неша внутрішньою міццю, стійкістю, невтомною енергією та наснагою. Невипадково дослідники називали його "кмітливим журналістом". Заслуговує на увагу така цитата із Стінової передмови до збірки творів Неша, що дає підстави підтвердити цю характеристику: "Коли Неша називають журналістом, то не помиляються. Він справді всюдисуща й невтомна людина. Щоб упевнитися в цьому, ми можемо прослідкувати за ним. Почнемо з його кімнати, уякій подалі від людського ока він відшукує книги Гарві серед старих черевиків та чобіт; потім він прямує до міста, сідає в човен з веслярем, який налягає на весла за обіцяну плату; потім заходить до книготорговельників у двір собору Святого Павла, щоб пообідати з Герцогом Гамфрі (йдеться про таверну на території собору святого Павла - Л.Ф.), а якщо не вдасться, то йде в театр пополудні в найлінивіший час дня, ...і так блукає містом до початку темряви" [8, 17]. Слід наголосити на тому, що всі спостереження, отримані Нешем за денні прогулянки, а також усі прочитані твори сучасних йому письменників, зазвичай ставали часткою його власного письма. Цим значною мірою пояснюється переконливість та точність памфлетиста у використанні широковідомих у народі виразів, розмовних конструкцій, які зустрічаються в кожному творі, і становлять одну із складових його оригінального стилю для інтенсифікації сатиричного ефекту.

Ще однією рисою, яка вирізняє Т.Неша з-поміж його сучасників і яка проливає світло на появу деяких екстраординарних стилістичних прикмет його творчості, можна вважати його потяг до дотепів та вигадок. Дж.Б. Стін, який характеризує Неша як майстра жарту й дотепу, обґрунтовує свою думку такими словами: "Як усі великі вигадники, він професіонал: він може розповідати про що завгодно, намагаючись показати себе легковажним, але ми не повіримо йому, бо він завжди контролює себе й добре знає, що робить і про що говорить. Як усі великі вигадники, він гарно знає себе і своє мистецтво. Він розповідає історії людям, реакції яких він ніколи не побачить, він розважає аудиторію, сміху якої він ніколи не почує. Однак насправді він дуже гостро відчуває запити глядачів і своєю крихкою магією тримає їхню увагу, як актор чи комедіант. Він переконаний, що світ буде витинати гопалки під його дудку, але це станеться за умови, що його слова будуть танцювати під його ж перо" [8, 14].

Літературне амплуа "вигадника", поява якого у творчості Т.Неша вмотивована перевтіленням автора, дала йому змогу приміряти на себе численні маски. Найчастіше Неш одягає на себе маску людини байдужої, неуважної, несхильної до аналізу побаченого й почутого, такого собі недолугого простака чи кумедного блазня, під камуфляжем якого приховується спостережливий, критично налаштований, гострий на висловлювання літератор, який занотовує побачене й почуте.

Граючи блазня, Неш, начебто випадково та невимушено, використовує максимум негативно-забарвленої експресії на адресу новоспечених дворян, купців, ремісників, орендарів, антикварів та багатьох інших представників англійського соціуму в памфлеті "Пірс Безгрошовий". Приховуючись під маскою Вілтона, головного героя роману "Нещасливий мандрівник", Неш зумів висловити норовливий протест проти жадібності, лицемірства, брехні, підступництва, зради, боягузтва, і т.д. Вдаючи з себе людину, якій розум потрібен лише начебто для того, щоб "жити весело" [13, 210], Джек насправді не лише веселиться через те, що йому властиво кепкувати над кимсь. За його смішними й легковажними жартами та іронією криється непомітне на перший погляд бажання "говорити правду", шляхом гострого сарказму висловити критичне ставлення до соціальної дійсності тогочасся та ганебних морально-етичних вад. Найголовнішу роль Неш-актор зіграв у п'єсі "Останнє бажання й заповіт Саммера", у якій він "виступає" блазнем Віллом Саммером, і який декларує авторське ставлення до порушених у цій п'єсі проблем. Часте використання Нешем прийому "рольових ситуацій" дозволило англійському дослідникові К.С.Льюїсові говорити про те, що з "кожної сторінки "Пірса Безгрошового" стирчить червоний клоунський ніс" [14, 38].

Говорячи про маскування, неможливо не процитувати вислів Д.М.Урнова, який називав Джека Вілтона "озлоблено відчуженим" [10, 429], стороннім спостерігачем дійсності. Саме така позиція давала письменникові виграшний шанс - можливість бачити й чути все на відстані краще, ніж якби він знаходився в епіцентрі всіх подій. Використання образу "оповідача-актора", що призвело до появи прийому дистанціювання від подієвої динаміки роману, дало можливість Т.Нешеві описувати критично й викривально. Саме цей прийом у поєднанні із внутрішньою злостивістю та проникливістю інтенсифікував сатиричну експресію творів Т.Неша, і, більш того, створив їхню незрівнянну стильову самобутність. Прийом одягання різних масок і блюзнірства, який створив імідж Неша - вигадника, зумовив появу відповідного арсеналу мовностилістичних засобів, які втілюють на технічному рівні одночасно манірну легковажну безпристрасність (експліцитно) і достеменне категоричне засудження (імпліцитно).

Прикметно, що славу сатирика, про яку так активно й одноголосно говорять нинішні дослідники, Неш зажив ще за життя. Його друг та літератор Р.Грін у своєму останньому творі "На гріш мудрості, купленої за мільйон KaflTra",("Groats of Wit Bought with a Million of Repentance", 1592р.) називав його "молодим Ювеналом" [15, 18], а письменник Т.Деккер у творі "Новини з Пекла", ("Newes from the Hell", 1607р.), описуючи Т. Неша в компанії інших письменників, які нібито потрапили в потойбічний світ, зобразив його як такого, що "не

розлучається там з гострим сатиричним духом, що супроводжував його на Землі" [16, 11]. А автори "Парнаських п'єс", у яких Неш фігурує під іменем персонажа Інджениозо, характеризують його як "людину з палицею в руці" [17, 234]; натякаючи на те, що в необхідний момент він може пустити цю палицю в хід, тобто так чи інакше, але завжди виступити проти несправедливості.

Насправді, всі без виключення Нешеві твори є сатиричними й публіцистично-викривальними, незалежно від того, у якій жанровій та проблемно-тематичній площині реалізується ідейний задум автора. Достеменним шедевром сатиричного зображення автора беззаперечно вважається найвідоміший памфлет сатирика "Пірс Безгрошовий". Критикою на адресу окремих реалій пізньоренесансного суспільства, побутових реалій чи моральних вад пронизані й літературно-критичні твори митця "Анатомія абсурду" та "Передмова до "Менафону" Р.Гріна", а також роман "Нещасливий мандрівник", памфлет "Нічні жахи", всі памфлети антигарвіївського спрямування, а також антимарпрелатівський памфлет "Мигдаль для папуги".

Викликана психологічними особливостями характеру письменника сатирична тональність творчого доробку є основоположною складовою його літературного таланту. Вона часто привертала увагу дослідників, наприклад, Е.А. Бейкер говорив про неї так: "У сатиричних та полемічних творах він (Неш -Л.Ф.) зазвичай більше прагнув переконати представників критично налаштованого класу, ніж тих, кому адресував свої твори Р.Грін; навіть коли він перебільшував, то все ж робив це одночасно жорсткіше та правдивіше, ніж хтось інший" [9, 153]. Інший англійський дослідник А.Л.Рауз, узагальнено аналізуючи спадщину даного письменника, відзначає, що в Т.Неша, "...сатиричний талант був набагато більший, ніж власне творча креативність, і сміх і взагалі набував нечуваного розмаху"[18, 72]. Не відмовляючи Нешеві в мовній екстравагантності, дослідник К.С.Льюїс зауважував, що в літератора винятковим був "тріумфальний нахабний тон" [14, 237], маючи на увазі бажання Неша вступати в літературні суперечки й перемагати.

З огляду на мету даної статті постає питання про можливі літературні витоки викривально-публіцистичного зображення дійсності, на які міг спиратися Т.Неш. Деякі дослідники творчості Т.Неша висували гіпотези про те, що в англійського сатирика був блискучий літературний попередник, чиї сатиричні прийоми слугували Нешеві за основу. Наприклад, Д.М.Урнов припускав, що "Неш був уважним читачем Рабле"[10, 438], а С.Рауз навіть називав Неша "дрібномасштабним Рабле, який завдяки нагромадженню сміхотворних деталей вибудовував гротескно- химерні величезні описи"[18, 72]. Утім Е.А.Бейкер, приміром, категорично виступав проти тези про наслідування Нешем раблезіанського стилю. На жаль, наразі відсутні які-небудь дані про те, чи читав Т.Неш відомий роман Ф.Рабле, але, аналіз деяких творів англійського письменника свідчить про певні стилістичні перегуки та й запозичення в царині структури оповіді.

Тож, стисла презентація біографічних відомостей про Томаса Неша допомагає зрозуміти шляхи формування творчої особистості письменника. Врахування

характерологічних факторів спроможне пролити світло на специфіку виникнення скептико-сатиричного світобачення письменника. Навчання в коледжі Святого Джона залишило незгладний слід на дванадцятирічній професійній кар'єрі Т.Неш, і в багатьох творах митця містяться фрагменти, в яких автор налаштований співати дифірамби своїй альма-матер. Духовно-інтелектуальна атмосфера, до якої призвичаївся студент Т.Неш, сформувала його естетичні, релігійні та літературні вподобання, які він демонстрував згодом у своїх художніх зразках. Вибір тематики та ідейного змісту творів сатирика вмотивований певними подіями його життя, а деякі риси характеру митця, - пристрасть до ведення суперечок, наполегливість, працездатність та інтелектуальний потенціал, потяг до організації витівок і жартів,- значною мірою стимулювали виникнення критичного художнього мислення письменника, а разом із ним і домінуючого публіцистично-викривального пафосу в його різножанрових творах.

Подальша перспектива дослідження, що має базуватися на отриманих у даній статті результатах, полягає в здійсненні інтерпретаційної процедури кожного окремого твору із доробку Т.Неша. Комплексний аналіз найрепрезентативніших зразків Нешевої прози (приміром, памфлетів "Мигдаль для папуги", "Пірс Безгрошовий", "Плач Христа над Єрусалимом" та "Нічні жахи") дозволить не лише визначити специфіку сатиричної поетики творчої спадщини Т.Неша, але й дозволить наблизитися до розуміння логіки струкутурування сатиричної традиції на теренах англійської літератури єлизаветинської доби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Торкут Н.Н. Особенности поэтики романов Т. Лоджа: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. / МГУ им. М.В.Ломоносова: 10.01.05. - М., 1991. - 19с; Торкут Н.М. Специфіка взаємодії традиції та новаторства у творчості англійського ренесансного письменника Томаса Лоджа // Держава і регіони. - Запоріжжя, 2004. - №2.
2. Василина К.М. Соціокультурні передумови виникнення жанру памфлету в Англії *XVIст.* // Ренесансні студії. - Вип. 3. - Запоріжжя, 1999.- С. 4-16; Василина К.М. Конні-кетчерівські памфлети Р.Гріна в контексті єлизаветинської шахрайської памфлетистики // Ренесансні студії. - Вип.4. - Запоріжжя, 2000. - С. 22-30.; Василина К.М. Єлизаветинське суспільство у дзеркалі соціально-побутової памфлетистики // Ренесансні студії. - Вип.9. - Запоріжжя, 2003. - С.55-64, і т.ін.
3. Лілова О.Є Життєвий і творчий шлях письменика-єлизаветинця Дж.Гасконя(1593(?)- 1577) // Наукові записки Харківського педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди. Серія: Літературознавство.- Вип. 1(25).- Харків, 2000.-С. 15-22; Лілова О.Є. Творчість єлизаветинця Дж.Гасконя в світлі сучасних літературознавчих інтерпретацій: стан вивченості, полемічні аспекти, перспективи дослідницького пошуку // Ренесансні студії. - Вип.3- Запоріжжя, 1999.-С.48-59; Лілова О.Є. Поетика заголовка роману Дж.Гасконя "Пригоди добродія F.J. (1573) у контексті англійської ренесансної традиції // Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія. -Черкаси: ЧДТУ, 2002. - число шосте, і т.д.

4. Гутарук О.В. Ніколас Бретон: від популярності до забуття (історико-літературна розвідка) // Ренесансні студії. - Вип.3.- Запоріжжя, 1999.- С.60-72; Гутарук О.В. Діалоги Ніколаса Бретона: центральні ідейні концепти та специфіка їх художньої репрезентації // Ренесансні студії. -Вип. 4.- Запоріжжя, 2000. - С.14-21; Гутарук О.В. Взаємодія діалогічного та риторичного первенів у діалогах епохи Ренесансу // Ренесансні студії.- Вип.7.- Запоріжжя, 2001.- С.39-53, і т.д.
5. Лесевич В. "Неудачный путешественник" Т. Неша. - М., Русская мысль, 1901.- Кн.4.- С. 1-23; Еремина С. Злополучный скиталец или Жизнь Джека Вилтона / Плутовской роман. - М.: Художественная литература, 1975.- С.543-547; Привалова Л.П. Об основных современных тенденциях определения жанра романа Т. Неша // Проблемы развития романа в зарубежной литературе XVII-XX вв. - Днепропетровск: Изд. ДГУ, 1978.- С.13-19; Привалова Л.П.
6. Основные жанровые разновидности в английском романе последней трети *XVIст. (ДжЛили) //* Проблемы становления и развития зарубежного романа от Возрождения к Просвещению. -Днепропетровск: Изд. ДГУ, 1986. - С.3-15; Ayrton M. The Unfortunate Traveller. - L., 1968. -125p.; Howarth R.G. Two Elizabethan writers of fiction. Th. Nashe and Th. Delony. - Cape town, 1956.- 3ip.; Jusserand J.J. The English novel in the time of Shakespeare.- L., 1892; Kaula D. Elizabethan Writer Th. Nash. - L., 1956. - P.287-327; Kettle A. An Introduction to the English novel. Vol.- L., 1951, і т.д.
7. Clark S. Elizabethan Pamphleteers. - L., 1983;. Orwell G., Reynolds R. Introduction // British Pamphleteers. - L., 1948;. Василина К.М. Англійський конні-кетчерівський памфлет у контексті шахрайської прози XVI ст. - Дис.... канд. філ.наук: 10.01.04 - Київ, 2002.- 215с.
8. Hibbard G. Introduction // Three Elizabethan Pamphlets / Ed. By G. Hibbard. - N.Y., 1969;. Hibbard G. Thomas Nashe. A Critical Introduction. - L, 1962.
9. Nash Th. Strange News // Nash Th. The Unfortunate Traveller and other works / Ed. By J.B. Stean. -Oxford, 1985.- 575p.
10. Baker E.A. The History of the English Novel. In 2 vol. - 1939. - V.2.
11. Урнов Д.М. Формирование английского романа эпохи Возрождения // Литература эпохи возрождения и проблемы всемирной литературы. - М: Наука, 1967. - С.416-436.
12. Привалова Л.П. Актуальные аспекты изучения английского романа Позднего Возрождения. -Днепропетровск: Изд-во ДГУ, 1996.
13. Nash Th. The Unfortunate Traveller and other works / Ed. by J.B.Stean.- Oxford,1985.- 575p.
14. Lamson R., Smith H. Renaissance England. Poetry and Prose from the Reformation to the Restoration. - N.Y., 1956.- 1123p.
15. Lewis C.S. English Literature in the Sixteenth Century. Excluding Drama. - Oxford: Clarendon Press, 1954.

16. Greene R. The Repentance of R. Greene // The Life and Complete Works of Robert Greene / Ed. by A.B. Grosart, 1881-1886.
17. Dekker T. Newes from the Hell // The Non-Dramatic Works / Ed. by A.B. Grosart, 1884-1886.
18. Leishman J.B. The Three Parnassus Plays. - L., 1949.
19. Rowse A.L. The Elizabethan Renaissanse. The Cultural Achievement. - Chicago: Ivan R. Dee, 1972.